

В.І. ПИРКІН, Г.Д. ГАПОНЕНКО, Л.Н. ГІЗБУЛЛІНА,
В.П. МОСКАЛЕНКО, М.М. ФЕДОРЯКА
Інститут цукрових буряків УААН

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ В УКРАЇНІ

В статті розглядаються економічні фактори, які впливають на ефективність виробництва цукрових буряків. До основних важелів відносяться: впровадження інтенсивної ресурсозаощаджуючої технологи вирощування і переробки насіння цукрових буряків, а також перебудова організаційно-економічної структури управління насінництвом.

Вступ. Основним рушієм економічного розвитку виробництва насіння цукрових буряків є застосування високопродуктивних ресурсозаощаджуючих технологій, які забезпечують зниження собівартості і підвищення рентабельності буряконасінневих господарств. В основному вирощуванням насіння займаються державні підприємства. Як показує багаторічна практика, вирощування насіння цукрових буряків є складним технологічним процесом, яке в Україні проводиться двома способами: висадковим і безвисадковим.

Сучасна технологія вирощування насіння за обома способами повинна забезпечити максимальну продуктивність з мінімальними затратами. Досягнення цієї мети можливе лише при своєчасному і високоякісному виконанні агротехнічних вимог до обробки ґрунту, внесення добрив, оптимальних строків сівби, догляду за посівами, збирання врожаю.

Високоінтенсивна технологія виробництва цукрових буряків вимагає використання високоякісного насіння з такими основними параметрами: схожістю, одноростковістю, вирівняністю і енергією проростання не менше 90 відсотків. Технологічний процес "насіння - цукрові буряки" тісно пов'язаний між собою і безпосередньо впливає на врожайність коренеплодів, їх якість (цукристість), а в кінцевому результаті, - на прибутковість підприємства. Тільки високоякісне насіння цукрових буряків дозволяє отримувати економічний ефект від виробництва цукрових буряків. Сівба неякісним насінням низькоурожайними застарілими сортами призводить до зменшення продуктивності цукрових буряків і їх якості.

Мета досліджень. Аналіз технологій виробництва насіння цукрових буряків різними способами та перспективи розвитку вискоефективних технологій вирощування конкурентоспроможного насіння.

Результати досліджень та їх обговорення. Нинішні вискоефективні технології виробництва цукрових буряків вимагають

використання високоякісного насіння, яке дає можливість при мінімальних нормах висіву отримати високу польову схожість і більш ефективно сформувати оптимальну густоту рослин. Високоякісне насіння окупиться за рахунок менших норм висіву і високої продуктивності цукрових буряків.

Слід зазначити, що технологія вирощування насіння цукрових буряків висадковим способом включає два основних етапи:

- вирощування маточних коренеплодів, їх кагатування і зберігання в зимовий період;
- вирощування насінників, збирання насіння і доведення його до вимог Державного стандарту України.

При вирощуванні маточних буряків ставиться мета отримати максимальний вихід маточних коренеплодів обумовленої маси, конічної форми. Основні елементи агротехніки вирощування маточних і фабричних цукрових буряків схожі, проте вирощування маточних буряків має свої певні особливості, а саме:

- оптимальні строки сівби з тим, щоб одержати з одиниці площі максимальну кількість фізіологічно здорових маточних коренеплодів з високою насінневою продуктивністю;
- норма висіву насіння еліти не менше 15-20 шт. на 1 погонний метр, чоловічостерільного компонента 22-24 шт., батьківського 18-20 шт. насінин на 1 погонний метр рядка;
- збирання коренеплодів не підморожених з мінімальним пошкодженням, не підв'ялених, укладання в кагати і забезпечення зберігання в зимовий період з тим, щоб отримати максимум ділових коренеплодів, придатних для посадки як насінників.

Звичайно ці технологічні процеси потребують значних затрат. Не завжди вдається зберегти повністю коренеплоди до посадки в такому співвідношенні, щоб за рахунок зменшення собівартості ділових коренеплодів зменшити собівартість отриманого насіння цукрових буряків.

За розрахунками на один гектар на посадку витрачається 20400 коренеплодів масою 150-600 гр. при схемі посадки 70х70 або 70х60 см. З одного гектара отримують 150-170 тис. шт. ділових коренеплодів, тобто можна посадити 7,3 га і зменшити майже в 2-3 рази вартість посадкового матеріалу, а в цілому і собівартість вирощеного насіння цукрових буряків.

Отже, якщо чітко дотримуватися технології та визначених оптимальних нормативів, то собівартість виробництва насіння цукрових буряків висадковим способом можна зменшити до 3500-4000 грн./т. Кожна технологія виробництва певної продукції, що забезпечує високий рівень врожайності і якості, - це комплекс послідовно і якісно виконуваних технологічних операцій в оптимальні строки. Виключення чи запізнення з проведенням будь-якого технологічного процесу негативно позначається на наступному і в цілому на врожайності і рентабельності культури і підприємства.

Як уже відзначалося, другим способом вирощування насіння цукрових буряків є безвисадковий. Суть його заключається в тому, що в

зонах з м'якою, короткою зимою, на зрошенні насіння цукрових буряків висівають в кінці літа (третьа декада серпня) під зиму. Презимовані коренеплоди ранньою весною відновлюють вегетаційний період, утворюючи квітконосні побіги і дають в першій половині літа врожай насіння. Безвисадкові насінники максимально використовують як веснянозимові запаси вологи в ґрунті, так і елементи живлення, тому в них значно більші можливості для підвищення продуктивності порівняно з висадковим способом.

Економічна ефективність безвисадкового способу заключається в тому, що в 2-3 рази зменшується кількість технологічних операцій, а також собівартість порівняно з висадковим. Разом з тим, як показують дослідження, переваги безвисадкового способу у виробництві реалізуються недостатньо в зв'язку з низькими його агрономічними показниками - це збереження, врожайність, собівартість, рентабельність та показники якості насіння. Значний недолік безвисадкового способу полягає в тому, що в середньому раз у чотири роки безвисадкові насінники вимерзають, і це призводить до збитків. Тому важливим у збереженні (виживанні) має бути технологія вирощування насіння, яка б за рахунок чіткого дотримання виконання технологічних операцій сприяла збільшенню морозостійкості коренеплодів. Висока продуктивність безвисадкових насінників спостерігається тільки у тих рослин, які були забезпечені всіма елементами живлення і водою при утворенні 8-10 пар листків із загальною асиміляційною поверхнею 1700-1800 см².

Таким чином, аналіз стану безвисадкового способу вирощування насіння цукрових буряків показує, що в удосконаленні технології виробництва насіння безвисадковим способом у вирішенні організаційно-економічних проблем існують певні резерви в підвищенні ефективності безвисадкового насінництва.

Якщо проаналізувати ефективність технологій, їх продуктивність, структуру затрат, прибутковість, то і на висадковому і безвисадковому способах вирощування насіння цукрових буряків криються вагомні резерви економічної ефективності (табл.).

З метою підвищення економічної ефективності виробництва насіння цукрових буряків необхідно щонайперше підвищити продуктивність до 2 т/га, що дасть можливість зменшити собівартість і зробити насіння конкурентоспроможним. Рушієм економічного прогресу в нарощуванні обсягів виробництва насіння цукрових буряків є впровадження новітніх, високих технологій, що гарантують зниження собівартості і затрат праці на одиницю продукції і підвищення рентабельності підприємств.

Підходи до оптимізації технології можуть бути різними, виходячи із стану забезпечення насіннєвих господарств матеріально-технічними засобами. Тому для забезпечення достатнього рівня врожайності застосовуються в межах існуючих технологій операції та технічні засоби, які не потребують значних витрат коштів, а основним критерієм оптимізації є мінімум додаткових капітальних вкладень.

Таблиця

Економічна ефективність технологій виробництва насіння цукрових буряків в Україні

Показники	Одиниця виміру	Технології виробництва насіння					
		висадковим способом				безвисадковим способом	
		маточні коренеплоди		насінники		насінники	
			%		%		%
Врожайність	т/га	30		1,5		1,5	
Собівартість	грн./га	6109	100	5284	100	6098	100
у т.ч.							
оплата праці	грн./га	926	15,2	542	10,3	664	10,9
пальне	— —	395	6,5	220	4,2	338	5,5
амортизація	— —	189	3,1	332	6,3	397	6,5
поточний ремонт	— —	227	3,7	398	7,5	463	7,6
насіння	—	1400	22,9	1465	27,7	2240	36,7
мінеральні добрива	— —	1258	20,6	736	13,9	837	13,7
органічні добрива	— —	240	3,9	240	4,5	156	2,6
отрутохімікати	— —	750	12,3	785	14,8	237	3,9
інші	— —	161	2,6	141	2,8	222	3,7
Адміністративні витрати	М	563	9,2	425	8,0	544	8,9
Собівартість	грн./т	203,6		3523		4065	
Затрати праці	люд-год/га	245		84,8		101	
Рентабельність	%			26,5		16,5	

Комплекс таких заходів дає можливість зменшити собівартість насіння цукрових буряків на 25%. В зв'язку з цим технології мають бути гнучкими, які передбачають вибір технологічних операцій залежно не тільки від особливостей агрокліматичної зони, а й від конкретних умов ринку. Кожна технологія має бути спрямована на комплексну інтенсифікацію агротехнічних заходів, покращання біологічних процесів, а відтак - на максимальне підвищення біологічного потенціалу насіння сортів і гібридів цукрових буряків.

Якісне насіння цукрових буряків є основою отримання вагомих урожаїв культури.

В зв'язку з цим необхідно створювати крупні фірми (акціонерні товариства, торгові дома та інші), які б могли на високому науковому рівні інвестувати і контролювати вирощування насіння цукрових буряків, доводити його до товарної кондиції і реалізовувати за цінами, які задовольняють як продавців, так і споживачів. Такі організаційні структури, маючи відповідне обладнання, можуть виробляти високоякісне насіння. Тому потрібна чітка програма щодо подальшого розвитку насінництва в Україні з урахуванням наведених пропозицій.

Висновки. 1. Основні завдання, які стоять перед насінневодами - це підвищення врожайності та якості насіння, зниження його собівартості і забезпечення конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

2. Забезпечити впровадження високоефективних технологій виробництва насіння цукрових буряків, адаптованих до ґрунтово-кліматичних зон насінництва.

3. Виникає необхідність у перебудові організаційно-економічної структури управління вирощування і переробки насіння цукрових буряків на основі створення міцної ринкової структури, регулювання і координації економічних процесів, починаючи з вирощування і закінчуючи реалізацією, та для виключення стихійних негативних ринкових відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. М. Роїк. Буряки. - К.: Видавництво "XX1 вік", 2001. - 320 с.
2. О.М. Ловяк, В.Н. Балан, И.С. Оголенко. Агроэкономические основы выращивания семян сахарной свеклы безвысадочным способом. -К.: УкрИНТЭИ, 1992.-124 с.
3. С.В. Войтко. Інформаційні технології: розвиток і перспективи. Економіка та підприємництво. Випуск 12. - К.: КНЕУ. - 2004. - С.49-54.

Аннотация

УДК 633.63:631.171

Эффективность производства семян сахарной свеклы в Украине

В.И. Пыркин, Г.Д. Гапоненко, Л.Н. Гизбуллина,
В.П. Москаленко, М.М. Федоряка

В статье рассматриваются экономические факторы, которые влияют на эффективность производства семян сахарной свеклы. К основным рычагам относятся: внедрение интенсивной ресурсосберегающей технологии выращивания и переработки семян сахарной свеклы, а также перестройка организационно-экономической структуры управления семеноводством.

Annotation

UDC 633.63:631.171

Efficiency of sugar beet seed production in Ukraine

V. Pyrkin, G. Gaponenko, L. Guizbullina,
V. Moskalenko, M. Fedoryaka

The article considers economical factors which influence efficiency of sugar beet seed production. The principal levers among them are the following ones: implementation of intensive resource-saving technologies of growing and processing of sugar beet seed and the reconstruction of organization-economical structure of management of seed growing.